

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

УДК 373.5.091.33:821.161.2

Сергій Шаров, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформатики і кібернетики
Тетяна Посадна, студентка спеціальності “Українська мова і література”
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуто основні переваги інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, подано особливості використання електронних підручників та вимоги до їх створення. Наголошується на тому, що електронні засоби навчального призначення активно використовуються у середній і вищій школі за рахунок поєднання різних форм подання навчального матеріалу. Повідомляється про створення та використання низки електронних підручників з історії української літератури, які дозволять сформувані та розвинути в учнів загальнолюдські та національні цінності.

Ключові слова: середня школа, навчальний процес, українська література, електронні засоби навчального призначення, електронні підручники.

Літ. 8.

Сергей Шаров, кандидат педагогических наук, доцент кафедры информатики и кибернетики
Татьяна Посадная, студентка специальности “Украинский язык и литература”
Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ СРЕДСТВ УЧЕБНОГО НАЗНАЧЕНИЯ НА УРОКАХ УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

В статье рассмотрены основные преимущества информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе, представлены особенности использования электронных учебников и требования к их созданию. Отмечается, что электронные средства учебного назначения активно используются в средней и высшей школе за счет сочетания различных форм представления учебного материала. Сообщается о создании и использовании ряда электронных учебников по истории украинской литературы, которые позволяют сформировать и развить у учащихся общечеловеческие и национальные ценности.

Ключевые слова: средняя школа, учебный процесс, украинская литература, электронные средства учебного назначения, электронные ученики.

Serhiy Sharov, Ph.D. (Pedagogy),
Associate Professor of the Informatics and Cybernetics Department
Tetyana Posadna, Student of the specialty “Ukrainian language and literature”
Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University

USING THE ELECTRONIC MEANS OF THE EDUCATIONAL FUNCTION AT THE LESSONS OF UKRAINIAN LITERATURE

The modern education in Ukraine, based on the folk traditions and on the best achievements of national and world culture, should ensure the involvement of youth into the national and universal values. However, the deep processes of informatization of education and the rapid development of information and communication technologies can significantly improve the quality of the learning process with the aid of using the electronic media of educational function, including the electronic textbooks.

The article focuses on the basic transitions of informational and communicational technologies into the educational process, and on the specific of the usage of electronic textbooks and the requirements for their creation. It is important to note that, in the course of computer technology, the computer-related technologic of educational process would allow the student to complete the homework at convenient time, study the material better due to the simultaneous combination of the visual, auditory and other forms of perception, to conduct the computerized self-control and so on.

The article noted that the electronic educational purposes are widely used at the secondary and high school. Among them, the online tutorials will help to improve the quality of knowledge of the students. Their development and usage must be in compliance with the educational, technical, ergonomic, aesthetic and other requirements.

The authors report, that a number of the created electronic textbooks on the history of Ukrainian literature will create and develop the national values of students. The article deals with the structure and the training opportunities of three e-books, “On Tarasov’s paths”, “The apostle of the truth and science”, an electronic

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

textbook on discipline "History of Ukrainian Literature of the first half of the XIX century". It is noted that all the software is on the certificate of copyright.

Keywords: a school, the learning process, Ukrainian literature, the electronic educational purposes, the electronic textbooks.

Актуальність дослідження. Сучасне виховання в Україні має забезпечувати залучення молоді до національної та світової культури, загальнолюдських цінностей. За своїми формами й методами воно спирається на народні традиції, краші надбання національної та світової літератури. Водночас, широке використання інформаційних технологій у навчальному процесі дозволяє суттєво підвищити якість навчального процесу за рахунок використання багатьох форм подання навчального матеріалу. Одним з напрямів підвищення ефективності навчального процесу за допомогою інформаційних технологій є використання електронних засобів навчального призначення, зокрема електронних підручників.

Метою статті є огляд вимог до створення електронних підручників, повідомлення про використання електронних засобів навчального призначення "Апостол правди і науки", "Історія української літератури I половини XIX століття", "Тарасовими стежками".

Виклад основного матеріалу. Сьогодні велика увага приділяється комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів, інформатизації навчально-виховного процесу, розробці електронних підручників, інтелектуальних комп'ютерних і дистанційних технологій навчання. Саме створення сучасних засобів навчання, що поєднують матеріал конкретної дисципліни з можливостями інформаційно-комп'ютерних технологій, є важливою передумовою досягнення цілей сучасної освіти.

Теоретичні та практичні аспекти щодо впровадження інформаційних технологій у навчальний процес висвітлені у працях М. Жалдака, О. Співаковського, Н. Морзе, О. Зіміної, М. Шишкіної, В. Лапінського та ін. Серед актуальних сучасних засобів науковці виокремлюють появу та вжиток різноманітних електронних ресурсів, зокрема електронних підручників.

Комп'ютер як засіб навчання виступає у ролі активного учасника навчального процесу, сприяє підвищенню ефективності аудиторної та самостійної (домашньої) роботи, а саме:

- учень може виконати навчальні завдання у зручний для нього час, повторно завантажити блок навчального матеріалу, провести самоконтроль тощо;

- використання мультимедійних технологій під

час проведення самостійної роботи дозволяє підвищити рівень опрацювання навчального матеріалу через одночасне поєднання зорового, слухового та інших форм сприйняття інформації [5, 35];

- перевагами комп'ютеризованого контролю є об'єктивність оцінювання знань при правильному складанні тестових завдань, заощадження навчального часу, безпосередня фіксація результатів, забезпечення оперативного зворотнього зв'язку [6, 37].

Слід зазначити, що у комп'ютера відсутня упередженість до одних учнів та доброзичливість до інших. Найкращою формою комп'ютерної підготовки слід вважати індивідуальну роботу з кожним учнем, у процесі якої питання концептуального характеру динамічно чергуються з ілюстрованим та практичним матеріалом.

Електронні засоби навчального призначення широко використовуються в навчальному процесі вищої та середньої школи. Серед них достатньою популярністю користуються електронні підручники, за допомогою яких можна покращити якість знань тих, хто навчається. Під поняттям електронного підручника розуміється електронне навчальне видання із систематизованим викладом дисципліни, її розділу або частини, що відповідає об'єкту різних форматів та забезпечує інтерактивні режими взаємодії з усіма учасниками навчально-виховного процесу [3]. Електронний підручник покликаний не тільки зберегти всі переваги книги. Він повною мірою повинен використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, мультимедійні та мережеві можливості для якісної підготовки конкурентоспроможного фахівця [4, 11].

Головна мета навчання літератури, яка стоїть перед викладачами – розвиток та вдосконалення навичок усного мовлення. Але класичні методи викладання не завжди дають можливість викладачеві за короткий термін досягнути цієї мети. Упровадження докорінно нових підходів до навчання мов і літератури з використанням невичерпних можливостей інформаційних ресурсів може змінити цю ситуацію на краще та надати можливість майбутньому фахівцеві ефективно застосовуючи здобутий досвід використання інформаційних технологій у процесі навчання, покращити рівень засвоєння знань [2, 118].

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Специфікою української літератури є великий обсяг творів, що необхідно опрацювати. Електронний підручник з дисциплін філологічного циклу вміщує програмні твори, забезпечує альтернативні шляхи їх вивчення (аудіо записи, фільмографія, можливість перегляду перших записів творів самого письменника), адже це комбінований засіб навчання і тут не має обмежень у варіативності висвітлення навчального матеріалу. Зазвичай, такий ресурс може вміщувати ексклюзивні зразки, корисні для літературної освіти дітей, що зберігаються тільки в бібліотеках, вони обмежені у використанні і з ними не можна попрацювати вдома чи віднайти в мережі Інтернет. Це можуть бути епістолярій митця, різні записи, документи різних хронологічних періодів.

Добре побудована комп'ютерна програма дозволяє створити доброзичливу та невимущену обстановку, що допомагає учням без значних зусиль засвоїти навчальний матеріал. Саме тому при розробці та наповненні електронного підручника необхідно орієнтуватись на економію часу у навчальному процесі; глибину трактування матеріалу, його чітку систематизацію; простоту у використанні; відсутність помилок, вміщення соціально вмотивованого матеріалу; адаптованість до дитини-користувача; лаконічність, академічний стиль; оптимальне інформативне забезпечення; естетичне оформлення у відповідності до медико-ергономічних та психолого-педагогічних вимог.

Якісний електронний засіб навчального призначення (ЕЗНП), зокрема електронний підручник, повинен відповідати певним вимогам, а саме: педагогічним (реалізація принципів дидактики та методики; педагогічна доцільність використання та ефективність застосування); технічним (стійкість до помилкових або некоректних дій користувача; захист від несанкціонованих дій користувача); ергономічним (врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів різних типів мислення та нервової діяльності; забезпечення ефективності читання зображення та його розташування на екрані); естетичним (відповідність естетичного оформлення та кольорової гами функціональному призначенню ЕЗНП; виразність та упорядкування графічних елементів). Важливим компонентом якісного електронного підручника є дотримання на етапі проектування вимог до графічного інтерфейсу, сформульованих з урахуванням психофізіологічних особливостей суб'єктів навчання, цілей навчання та специфіки предметного наповнення [1, 289]. Окреме питання

у використанні електронних підручників повинно приділятися захисту авторства на електронний продукт. Це вимагає специфічного вирішення питання у кожному конкретному випадку, залежно від умов фінансування та способу розповсюдження.

У Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького діють регіональний центр з розробки, впровадження та апробації електронних підручників при кафедрі інформатики і кібернетики та освітньо-інформаційний центр "Інноваційні обрії української словесності" при кафедрі української і зарубіжної літератури. Серед пріоритетних напрямків роботи центрів є впровадження в початковий процес електронних засобів навчального призначення з різних дисциплін, зокрема філологічного спрямування. Слід зазначити, що створені електронні підручники можна використовувати не лише у вищих студентами-філологами, а й в загальноосвітніх школах.

Для забезпечення навчального процесу з української літератури існує декілька електронних засобів навчального призначення, а саме: електронні підручники "Історія української літератури I половини XIX століття" та "Апостол правди і науки", електронний засіб навчального призначення "Тарасовими стежками". Коротко охарактеризуємо кожного з них.

Зміст електронного засобу навчального призначення з дисципліни "Історія української літератури I половини XIX століття" (автори Т. Шарова, С. Шаров) забезпечує отримання знань щодо теоретико-методологічних засад української літератури I половини XIX століття. В електронному підручнику подано відомості про витоки та шляхи розвитку української літератури XIX ст.; висвітлено теоретичні аспекти дискурсу українських письменників XIX ст.; зосереджено максимальну увагу на творчості письменників означеного періоду, зокрема І. Котляревського, Г.Ф. Квітки-Основ'яненка, Є. Гребінки, поетів-романтиків (М. Петренка, В. Забіли), діячів руської трійці (М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького). Користувачі можуть ознайомитися з лекційними матеріалами, семінарськими заняттями, художніми текстами для прочитання, а також відео та аудіо матеріалами [8, 316]. Електронний підручник зареєстровано у державному Департаменті інтелектуальної власності та отримано свідоцтво на авторське право (№ 53672 від 14 лютого 2014 р.).

У електронному засобі навчального призначення "Тарасовими стежками"

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(автори Т. Шарова, С. Шаров) подано біографію митця, тексти письменника (поезія, проза, епістолярна спадщина), відеоматеріали, аудіотексти у виконанні Петра Панчука, а також зібрано малярську спадщину Тараса Шевченка (картини). Електронний підручник вміщує більше 150 поетичних та 11 прозових творів Тараса Шевченка. Розділ “Аудіо” дозволяє прослухати 100 поетичних творів письменника, які звучать у виконанні Петра Панчука [7, 70]. Електронний підручник зареєстровано у державному Департаменті інтелектуальної власності та отримано свідоцтво на авторське право (свідоцтво № 33020 від 28 квітня 2010 р.). На електронний засіб навчального призначення “Тарасовими стежками” Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України надало Гриф з позначкою “Рекомендовано для вищих навчальних закладів України” (Лист №1/11-1085 від 24.02.12 р.).

Електронний засіб навчального призначення “Апостол правди і науки” (автори Т. Шарова, В. Кравченко, С. Шаров) призначено для студентів вищих навчальних закладів під час вивчення дисципліни “Історія української літератури ХІХ ст.: 40 – 60 рр.”. Він містить лекційний матеріал, завдання до практичних занять, самостійної роботи, а також відео, презентації та додаткові матеріали за творчістю Шевченка.

Структурно електронний підручник побудований таким чином: його зміст відтворюється ліворуч, а праворуч подається детальна інформація, яку варто прочитати для підготовки до лекційних та практичних занять. Біографія Кобзаря відкриває студентам відомі або призабуті сторінки життєвого шляху. Презентації за творчістю митця закликають до забезпечення духовної єдності поколінь, виховують повагу до батьків, жінок, людей похилого віку, а його картини виховують любов до природи та мистецтва. Під час перегляду відеофільмів про Т. Шевченка відновлюється та вшановується національна пам'ять про митця. Користувачі мають змогу сформувати мовну культуру під час перегляду художніх та документальних кінострічок. Для забезпечення перевірки отриманих знань розроблений електронний підручник має модуль контролю, який дозволяє перевірити свої знання за допомогою тестових завдань. Електронний підручник зареєстровано у державному Департаменті інтелектуальної власності та отримано свідоцтво на авторське право (№ 68135 від 05 жовтня 2016 р.).

Висновки з даного дослідження. Отже,

успішна комп'ютеризація освіти залежить не від кількості комп'ютерів, а від якості засобів навчання, зокрема електронних підручників, та методичного забезпечення щодо їх використання. Власний досвід створення та використання електронних підручників у процесі вивчення української літератури дозволяє визначити низку факторів, які впливають на ефективність навчально-виховного процесу: зростання педагогічного впливу на аудиторію; полегшення розуміння та сприйняття поданого матеріалу; запам'ятовування матеріалу на значний період; збільшення психологічної вірогідності прийняття правильних суджень, узагальнень; скорочення часу на розкриття проблеми.

Електронні засоби навчального призначення “Тарасовими стежками”, “Апостол правди і науки” та електронний підручник з дисципліни “Історія української літератури І половини ХІХ століття” є сучасними засобами для формування національної самосвідомості та характеру людини. Розглядаючи життєвий та творчий шлях українських письменників, розуміючи їх світову велич, розкриваючи історико-культурні передумови появи художніх творів, учні та студенти зможуть заглибитися в історію літератури ХІХ ст., краще зрозуміти корені української нації. Тому їх використання в загальноосвітній школі буде корисним та цікавим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карташова Л. Нові підходи до проектування педагогічних програмних засобів та їх застосування / Л. Карташова, В. Лапінський // *International Conference “Strategy of Quality in Industry and Education”*. – Дніпропетровськ: Пороги. – 2005. – С. 287 – 290.

2. Морев І. *Образовательные информационные технологии: учеб. пособ.* / І. Морев. – Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2004. – 162 с.

3. Наказ МОН України №1061 від 01.09.2016 “Про внесення змін до Положення про електронні освітні ресурси”: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1274-16/para2#n2>.

4. Осадчий В.В. *Створення електронного підручника: принципи, вимоги та рекомендації: навчально-методичний посіб.* / В.В. Осадчий, С.В. Шаров. – Мелітополь: ТОВ “Видавничий будинок ММД”, 2011. – 120 с.

5. Фасоля А. *Мета, зміст, технологія уроку / А. Фасоля // Дивослово.* – № 7-8. – 2004. – С. 19 – 25.

6. Хуторской А.В. *Дидактическая эвристика.*

**ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАЛЬНОГО
ПРИЗНАЧЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Теория и технология креативного обучения / А.В. Хуторской. – М.: Изд-во МГУ, 2003. – 310 с.

7. Шарова Т.М. Використання електронного засобу навчального призначення “Тарасовими стежками” / Т.М. Шарова, С.В. Шаров // *Формування аксіологічного компоненту у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – Ялта: РВВ КГУ, 2013. – С. 68 – 74.*

8. Шарова Т.М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час викладання історії української літератури / Т.М. Шарова, С.В. Шаров // *Науковий вісник Ужгородського університету. – Вип. 2(36). – 2016. – С. 315 – 318.*

REFERENCES

1. Kartashova, L. & Lapinskyi, V. (2005). Novi pidkhody do proektuvannia pedahohichnykh prohramnykh zasobiv ta yikh zastosuvannia [New approaches to the design of educational software and their application]. *International Conference “Strategy of Quality in Industry and Education”*. Dnepropetrovsk: Porohy, pp. 287 – 290. [in Ukrainian].

2. Morev, I. (2004). *Obrazovatelnye informatsionnye tekhnologii: ucheb. Posob* [Educational information technology: a tutorial]. Vladivostok: Izd-vo Dalnevostochnogo universiteta, 162 p. [in Russian].

3. Nakaz MON Ukrainy №1061 vid 01.09.2016 “Pro vnesennia zmin do Polozhennia pro elektronni osviti resursy” [On amendments to the regulations on electronic educational resources]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/>

[z1274-16/paran2#n2](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1274-16/paran2#n2) (accessed 1 September 2016). [in Ukrainian].

4. Osadchyi, V.V. & Sharov, S.V. (2011). *Stvorennia elektronnoho pidruchnyka: pryntsyupy, vymohy ta rekomendatsii: navchalno-metodychnyi posib* [Creation of the electronic textbook: principles, requirements and recommendations: educational-methodical manual]. Melitopol: TOV “Vydavnychi budynok MMD”, 120 p. [in Ukrainian].

5. Fasolia, A. (2004). *Meta, zmist, tekhnolohiia uroku* [The purpose, content, technology lesson]. Kyiv: Dyvoslovo, № 7-8, pp.19–25. [in Ukrainian].

6. Khutorskoy, A.V. (2003). *Didakticheskaya evristika. Teoriya i tekhnologiya kreativnogo obucheniya* [Didactic heuristics. Theory and technology of creative learning]. Moscow: Izd-vo MGU, 310 p. [in Russian].

7. Sharova, T.M. & Sharov, S.V. (2013). *Vykorystannia elektronnoho zasobu navchalnoho pryznachennia “Tarasovymy stezhkamy”* [The use of electronic means of educational appointment “Tarasovym trails”]. *Formuvannia aksiolohichnoho komponentu u protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnykh pedahohiv: materialy mizhvuz. nauk.-prakt. konf.*, Yalta: RVV KHU, pp. 68–74. [in Ukrainian].

8. Sharova, T.M. & Sharov, S.V. (2016). *Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii pid chas vykladannia istorii ukrainskoi literatury* [The use of information and communication technologies during the teaching of the history of Ukrainian literature]. *Scientific Journal of the Uzhgorod University*, №2(36), pp.315–318. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.03.2017

“Здобувайте знання, теоретичне й практичне, гартуйте свою волю, виробляйте себе на серйозних, свідомих і статечних мужів, повних любові до свого народу і здібних виявляти ту Любов не потоками шумних фраз, а невтомною, тихою працею”.

Іван Франко
визначний український поет, письменник, професор

“Добрый разум, робить легким будь-який спосіб життя”.

Григорій Сковорода
український просвітитель-гуманіст, філософ, поет, педагог

“Навчання без роздумів марне, але й роздуми без навчання небезпечні”.

